

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หญ้าแฝกหอม (*Vetiveria zizanioides* Nash) หญ้าแฝกหอมเป็นพืชที่มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี และเป็นไปได้ค่อนข้างรวดเร็ว หญ้าแฝกหอมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศส่วนใหญ่ ได้แก่พันธุ์ที่นำมาจากอินเดีย ศรีลังกา และอินโดนีเซีย เป็นหญ้าที่ได้รับคัดเลือกพันธุ์และจัดปลูกภายใต้การดูแลที่มีปัจจัยต่างจากสภาพในธรรมชาติ อาทิ มีการตัดแต่งอย่างสม่ำเสมอเพื่อเร่งราก เร่งการแตกกอ และเพื่อไม่ให้เกิดช่อดอก ทำให้ไม่เกิดการผสมและไม่กลายพันธุ์ โดยยังคงลักษณะเดิมต่าง ๆ ไว้เสมอ

หญ้าแฝกหอมที่พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาตินั้น มีการกระจายขึ้นอยู่ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีการปรับตัวเองให้เหมาะสมที่จะขึ้นอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ จะให้ช่อดอกหลายช่อ และเกิดการผสมข้ามต้นทุกปี การผสมข้ามต้นก็ทำให้พืชมีความแข็งแรงมากขึ้นในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านพันธุกรรมทนทานต่อเชื้อโรค และปัจจัยวิกฤตของภูมิอากาศในท้องถิ่นนั้น ๆ แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการกลายพันธุ์ โดยเฉพาะพันธุ์ปลูกเพื่อใช้รากสกัดน้ำมันหอมระเหย จะทำให้สารหอมระเหยในรากมีปริมาณลดลงหรือมีปริมาณไม่คงที่

หญ้าแฝกหอมมีใบยาว 45 - 90 (100) เซนติเมตร กว้าง 0.6 - 0.9 (1.2) เซนติเมตร มีหลังใบโค้งปลายใบแบนมีสีเขียวเข้ม เนื้อใบค่อนข้างเนียน มีไขเคลือบ (wax) มากทำให้ดูมัน ท้องใบออกสีขาวซีดกว่าด้านหลังใบ และเมื่อนำใบส่องดูกับแดดจะเห็นรอยกั้นขวางในเนื้อใบ (septum) ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นใบบริเวณส่วนโคนและกลางใบ เส้นกลางใบ (midrib) ฝังอยู่ในตัวแผ่นใบไม่โตหรือเด่นชัดเจน

หญ้าแฝกหอมที่อายุประมาณ 1 ปี จะมีรากที่ยังเล็กได้ประมาณกว่า 1 เมตร ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับสภาพของดินและความสมบูรณ์ของพืชในสภาพธรรมชาติดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำได้ดี หญ้าแฝกจะให้รากยาวที่สุด

หญ้าแฝกดอน (*Vetiveria nemoralis* A. Camus)

หญ้าแฝกดอนหรือที่เรียกแฝก หรือแฝกพื้นบ้านนั้น มีการกระจายพันธุ์อยู่ในวงแคบ ๆ ตามธรรมชาติเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ประเทศไทย ลาว เขมร เวียดนาม และมาเลเซียเท่านั้น และไม่พบบันทึกหลักฐานว่านำไปใช้ประโยชน์ในทางใด

หญ้าแฝกดอนจะพบได้ทั่วไปในที่ค่อนข้างแล้ง หรือที่ดินระบายน้ำได้ดีในทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในป่าเต็งรัง แต่จะมีน้อยในภาคใต้ สามารถขึ้นได้ดีทั้งในที่แดดปานกลาง ยอดกอส่วนปลายจะแผ่โค้งลงคล้ายกอกตะไคร้ไม่ตั้งมากเหมือนหญ้าแฝกหอม ในบางพื้นที่พบว่าขึ้นอยู่หนาแน่นในลักษณะเป็นพืชพื้นล่างคลุมดิน

เป็นบริเวณกว้าง เช่นที่วงตีโกในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี หญ้าแฝกตอนที่ขึ้นอยู่ตามป่า เต็มรังจะโดนไฟป่ารบกวนอยู่เสมอ ใบของหญ้าแฝกที่แห้งเป็นเชื้อไฟที่ดี แต่เนื่องจากโคนกอมีลักษณะแน่นมาก จึงไม่ถูกทำลายง่ายโดยไฟป่าและสามารถงอกใบใหม่ขึ้นทดแทนได้อย่างรวดเร็วหลังจากไฟไหม้เพียงไม่นาน

หญ้าแฝกตอนมีใบยาว 35 - 60 (80) เซนติเมตร กว้าง 0.4 - 0.6 (0.8) เซนติเมตร ใบสีเขียวสด หลังใบพับเป็นสันสามเหลี่ยมเนื้อใบหยาบ สากคาย มีไขเคลือบน้อยทำให้ดูร่วนไม่เหนียวมัน ท้องใบสีเขียวหลังใบ แต่มีสีเขียวที่แผ่นใบเมื่อส่องกับแดดไม่เห็นรอยกั้นในเนื้อใบ เส้นกลางใบสังเกตเห็นได้ชัดเจน มีลักษณะแข็งเป็นแกนหนุนทางด้านหลัง

ใบหญ้าแฝกตอนและหญ้าแฝกหอมที่มีอายุเท่ากัน หญ้าแฝกตอนจะมีรากที่สั้นกว่า โดยทั่วไปหญ้าแฝกที่มีอายุประมาณ 1 ปี จะมีรากลึกประมาณ 80 - 100 เซนติเมตร

ช่อดอกของหญ้าแฝกตอนจะมีได้หลายสี ซึ่งเป็นลักษณะปกติประจำถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มพันธุ์อุทัยธานีและนครพนม ที่พบทั่วไปได้แก่ ช่อดอกสีขาวครีมถึงสีม่วงอมแดง เมล็ด- ขนาดเล็กกว่าหญ้าแฝกหอม รากไม่มีความอม

การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ(ทิศทางเกษตร. เติลนิวิธ ฉบับที่ 20,753 วันอังคารที่ 8 สิงหาคม 2549 หน้า 10.)

1. การปลูกเป็นแถวตามระดับขวางความลาดชัน เพื่อชะลอความเร็วของน้ำและดักตะกอนดิน ส่วนน้ำจะไหลซึมลงไปสู่ดินชั้นล่างได้มากขึ้น เป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน ส่วนรากหญ้าแฝกจะหยั่งลึกลงไปดินอาจถึง 3 เมตรซึ่งสามารถยึดดินป้องกันการพังทลายได้
2. การปลูกเพื่อแก้ปัญหาการพังทลายของดินเป็นร่องน้ำลึก
3. การปลูกในพื้นที่ที่มีความลาดชัน โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคใต้ ให้ปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวรั้วบริเวณคันคูขอบเขา หรือริมชั้นบันไดดินด้านนอก โดยควรปลูกเป็นแถวตามแนวขวางความลาดเทในต้นฤดูฝน
4. การปลูกเพื่อการอนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน โดยปลูกแถวหญ้าแฝกขนานไปกับแถวของไม้ผล ปลูกแบบวงกลมรอบไม้ผล และปลูกแบบครึ่งวงกลมหยากรับน้ำฝน
5. การปลูกเพื่อป้องกันการเสียหายของชั้นบันไดดินหรือคันคูรับน้ำรอบเขา
6. การปลูกเพื่อป้องกันตะกอนดินทับถมลงสู่คลองส่งน้ำ ระบายน้ำ อ่างเก็บน้ำในไร่นา ตลอดจนปลูกรอบสระ หรือปลูกเป็นแถวขนานไปกับแม่น้ำ ลำคลองเพื่อรองตะกอนดิน
7. การปลูกเพื่อฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรม

8. การปลูกเพื่อป้องกันการพังทลายของไหลถนนที่ลาดชันสูง โดยปลูกหญ้าแฝกเพื่อยึดดินและเบี่ยงเบนทางน้ำไหลบริเวณไหล่ทาง และปลูกขวางแนวลาดเทเพื่อป้องกันการพังทลายและเลื่อนไหลของดิน
9. การปลูกในพื้นที่ดินดาน รากหญ้าแฝกสามารถหยั่งลึกลงไปดินดานทำให้ดินแตก่วนขึ้น และหน้าดินจะมีความชื้นเพิ่มขึ้น การปลูกเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสารพิษในแหล่งน้ำ รากหญ้าแฝกจะเป็นกำแพงกักกั้นดินและสารพิษที่ปะปนมากับน้ำไม่ให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่างและรากยังมีประสิทธิภาพในการดูดซับธาตุโลหะหนักและสารเคมีบางอย่างได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น

ประโยชน์เอนกประสงค์อื่น ๆ ของหญ้าแฝก

1. ปลูกหญ้าแฝกบนคันนา เพื่อให้คันนาคงสภาพอยู่ได้นาน
 2. ปลูกหญ้าแฝกเพื่อใช้ประโยชน์มูลหังคา ดับหลังคาที่ทำจากหญ้าแฝกสามารถผลิตจำหน่ายได้ ส่วนรากที่มีความหอมนี้คนไทยรุ่นเก่าเคยนำมาแขวนในตู้เสื้อผ้าทำให้มีกลิ่นหอมและช่วยไล่แมลงที่จะทำลายเสื้อผ้าได้
 3. หญ้าแฝกมีสรรพคุณช่วยขับลมในลำไส้ แก้อาการท้องอืดเฟ้อ และแก้ไอได้ ส่วนรากสามารถนำมาสกัดทำน้ำมันที่มีประโยชน์และคุณค่าทางการค้าได้ อาทิเช่น ฝรั่งเศษผลิตน้ำหอมจากรากหญ้าแฝก ชื่อ “Vetiver”
 - 4.. หญ้าแฝกหอม เป็นพืชที่มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี สำหรับรากของหญ้าแฝกหอมโดยทั่วไปจะหยั่งลึกได้ประมาณ ตั้งแต่ 100-300 เซนติเมตร ด้วยความที่รากแฝกหอมมีกลิ่นหอมเย็นมีน้ำมันหอมระเหยอยู่เฉลี่ย 1.4-1.6% ของน้ำหนักแห้ง จึงมีการนำมาใช้ประโยชน์โดยการนำมาทำเครื่องสำอางได้ เช่น น้ำมันหอม สบู่
- นอกจากนี้ยังนำรากที่สกัดน้ำมันออกแล้วยังสามารถนำมาผลิตงานหัตถกรรมได้ เช่น นำมาทำ กระเป๋า พัด ไม้แขวนเสื้อและสามารถนำมาทำเป็นยาแก้แมลงในตัวเสื้อผ้าได้อีก (น้ำมันจากรากแฝกหอมที่ได้เพาะปลูกแบบปลอดสารพิษนั้นราคาลิตรละประมาณ 40,000 บาท (ทิศทางเกษตร. เดลินิวส์ ฉบับที่ 20,753 วันอังคารที่ 8 สิงหาคม 2549 หน้า 10.)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของการพัฒนายั่งยืน(Sustainable Development)

การพัฒนา (Development) จากพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ของ สอ เศรษฐบุตร (2519: 141) กล่าวว่า เป็นการทำให้เป็นรูปร่างขึ้น, ทำให้กว้างขวาง, ขยาย ก้าวหน้า, เจริญเติบโต, บุกเบิกให้เป็นประโยชน์, พัฒนา, พัฒนาการ

ยั่งยืน (Sustainable) ในความหมายของ A New English Thai Dictionary (เถียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2537: 1610-1611) ให้ความหมายไว้ว่า การค้าจุน, หนุนเอาไว้, สนับสนุน, ต่อเนื่อง, ยาวนาน. ยึดถือ ไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นระยะเวลายาวนาน

กล่าวโดยสรุป คำว่า การพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development) มีความหมายที่น่าสนใจ และสอดคล้องกันในความคิดเห็นของนักสังคมศาสตร์และนักพัฒนาดังนี้คือ

จากความหมายของการพัฒนายั่งยืนนี้ ปลอดประสพ สุรัสวดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 21) ได้กล่าวว่า ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นความยั่งยืนมิได้หมายความว่ามีความยั่งยืนจึงน่าจะมีช่วงเวลาเท่าที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่บนโลกได้เท่านั้น ไม่สามารถไปไกลกว่านั้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรมองระยะเวลาของความยั่งยืนเท่ากับระยะเวลาอายุขัยของโลกเท่านั้น และหากมองเฉพาเจาะจงไปกว่านั้น ในระดับของทวีป ประเทศ จังหวัด ครอบครัว หรือปัจเจกบุคคล ก็จะมีช่วงเวลาอันจำกัดนี้เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจมีทั้งระยะที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดและที่เกิดประโยชน์น้อย ดังนั้น ในการพัฒนายั่งยืนจึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด

สามชาย ศรีสันต์ กล่าวไว้ในวารสารนิเวศวิทยา (พ.ศ.-ส.ศ. 2539) เกี่ยวกับแนวคิดที่ทำให้เกิดคำว่า การพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development) ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายหลังจากการที่การพัฒนาไปสู่ภาวะความทันสมัย (Modernization) ได้รับบทสรุปที่ชัดเจนถึงความล้มเหลวของการนำแนวคิดมาใช้ในประเทศไทยทั้งจากนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน และแม้แต่สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเองก็ยอมรับว่า ผลการพัฒนาประเทศเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่กำลังจะสิ้นสุดลง ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ขณะที่ความทันสมัยกำลังลบลบเลื่อนไปในบริบทของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาแบบยั่งยืนก็ได้รับการเสนอขึ้นพร้อมกับสภาพปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมและการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยแยกมิติของความยั่งยืนออกเป็น 3 มิติ คือ

1. ความยั่งยืนทางจิตวิทยาสังคม (sustainable social psychology) มนุษย์ต้องตระหนักว่า ในส่วนของพื้นผิวของโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยหรือชีวาลัย (biosphere) นี้ คือ บ้าน (home) และให้ความสำคัญของทุกส่วนของบ้าน มองมันอย่างเชื่อมโยงและเป็นระบบที่ทำงาน

ประสานสอดคล้องกัน การกระทำต่อส่วนหนึ่งส่วนใดย่อมมีผลกระทบต่อส่วนอื่นอย่างเป็นลูกโซ่ มนุษย์ควรมองไปให้ไกลยังอนาคตในการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์และสิ่งมีชีวิตรุ่นต่อไป

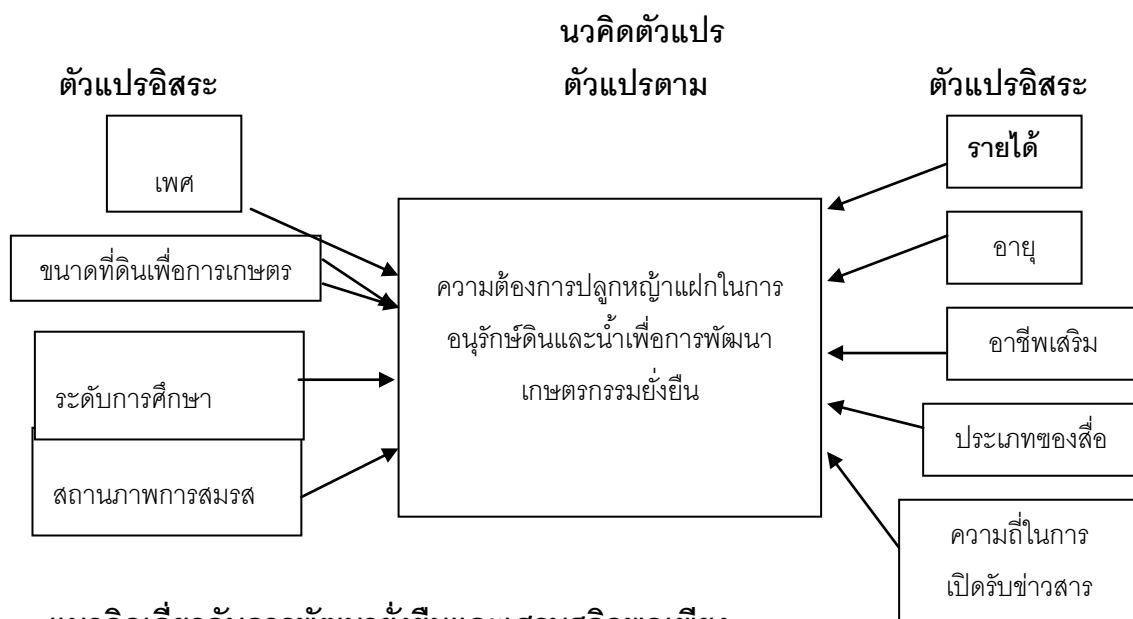
2. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (sustainable environment) เป้าหมายของความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม แบ่งได้ 2 ส่วนคือ โลกจะต้องมีทรัพยากรธรรมชาติที่แปรรูปเป็นพลังงานได้ และการพัฒนาใดๆ จะต้องไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity)

3. เศรษฐกิจยั่งยืน (sustainable economic) การเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ตัวชี้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ การเพิ่มขึ้นของสินค้าและบริการและรายได้ประชาชาติ การพัฒนาให้ได้ผลอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องเปลี่ยนมุมมองทางเศรษฐกิจใหม่ โดยพิจารณาการเติบโตทางเศรษฐกิจที่การมีอยู่ใน Stock ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า ประเทศใดมีทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้นมากเท่าใดในแต่ละปี ย่อมหมายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นเท่านั้น

ทฤษฎี สมมติฐานหรือกรอบแนวความคิด (Conceptual)ของโครงการวิจัย

ทฤษฎีที่ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาความต้องการปลูกหญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน: กรณีศึกษาเกษตรกรรมหมู่บ้านต้นแบบตัวอย่างเพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ ทฤษฎีของ Melvin L. De Fflour (สุธีรา เฝ้าโกศลดิษฐ์, 2539: 4-6) ซึ่งได้แก่ทฤษฎีการจัดประเภททางสังคม (The Social Categories Theory) ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่าในสังคมสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมอุตสาหกรรม บุคคลในสังคมมีความแตกต่างกันมาก แต่อย่างไรก็ตามบุคคลเหล่านี้ก็มีลักษณะพื้นฐานบางประการที่เหมือนกัน เช่น เพศ ระดับรายได้ การศึกษา นำมาเป็นเครื่องรวมบุคคลไว้ในกลุ่มเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาสูง ก็ถือเป็นกลุ่มอย่างคร่าว ระดับรายได้ก็จำแนกบุคคลเป็นกลุ่มๆ เช่นเดียวกัน โดยมีได้คำนึงถึงลักษณะที่แตกต่างกันเฉพาะตัวบุคคล การใช้ตัวแปรอย่างง่ายนี้ ทำให้สามารถกล่าวได้ว่า บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเหล่านี้จะรับเนื้อหาของสื่อมวลชนคล้ายคลึงกันไม่มากนักน้อย และทำนองเดียวกันก็จะตอบสนองต่อเนื้อหาและสื่อมวลชนเป็นไปในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันด้วย ดังนั้นในการวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความถี่ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจต่อความต้องการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรมหมู่บ้านต้นแบบตัวอย่างเพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

กรอบแนวความคิด (Conceptual) ของโครงการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของการพัฒนายั่งยืน(Sustainable Development)

การพัฒนา (Development) จากพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ของ สอ เศรษฐบัณฑิต (2519: 141) กล่าวว่า เป็นการทำให้เป็นรูปร่างขึ้น, ทำให้กว้างขวาง, ขยาย ก้าวหน้า, เจริญเติบโต, บุกเบิกให้เป็นประโยชน์, พัฒนา, พัฒนาการ

ยั่งยืน (Sustainable) ในความหมายของ A New English Thai Dictionary (เกียรติชัย เอี่ยมวรเมธ, 2537: 1610-1611) ให้ความหมายไว้ว่า การค้าจุน, หนุนเอาไว้, สนับสนุน, ต่อเนื่อง, ยาวนาน. ยึดเยื้อ ไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นระยะเวลายาวนาน

กล่าวโดยสรุป คำว่า การพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development) มีความหมายที่น่าสนใจ และสอดคล้องกันในความคิดเห็นของนักสังคมศาสตร์และนักพัฒนาดังนี้คือ

จากความหมายของการพัฒนายั่งยืนนี้ ปลอดประสพ สุรัสวดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 21) ได้กล่าวว่า ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นความยั่งยืนมิได้หมายความว่าเมื่ออยู่ตลอดไป ความยั่งยืนจึงน่าจะมีช่วงเวลาเท่าที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่บนโลกได้เท่านั้น ไม่สามารถไปไกลกว่านั้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรมองระยะเวลาของความยั่งยืนเท่ากับระยะเวลาอายุขัยของโลกเท่านั้น และหากมองเฉพาเจาะจงไปกว่านั้น ในระดับของทวีป ประเทศ จังหวัด ครอบครัว หรือปัจเจกบุคคล ก็จะมีช่วงเวลาอันจำกัดนี้เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจมีทั้งระยะที่จะเกิดประโยชน์สูงสุด

และที่เกิดประโยชน์น้อย ดังนั้น ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด

สามชาย ศรีสันต์ กล่าวไว้ในวารสารนิเวศวิทยา (พ.ศ.-ส.ศ. 2539) เกี่ยวกับแนวคิดที่ทำให้เกิดคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย หลังจากการที่การพัฒนาไปสู่ภาวะความทันสมัย (Modernization) ได้รับบทสรุปที่ชัดเจนถึงความล้มเหลวของการนำแนวคิดมาใช้ในประเทศไทยทั้งจากนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน และแม้แต่สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเองก็ยอมรับว่า ผลการพัฒนาประเทศเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่กำลังจะสิ้นสุดลง ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ขณะที่ความทันสมัยกำลังลบลบเลื่อนไปในบริบทของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาแบบยั่งยืนก็ได้รับการเสนอขึ้นพร้อมกับสภาพปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมและการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยแยกมิติของความยั่งยืนออกเป็น 3 มิติ คือ

1. ความยั่งยืนทางจิตวิทยาสังคม (sustainable social psychology) มนุษย์ต้องตระหนักว่า ในส่วนของพื้นผิวของโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยหรือชีวาถัย (biosphere) นี้ คือ บ้าน (home) และให้ความสำคัญของทุกส่วนของบ้าน มองมันอย่างเชื่อมโยงและเป็นระบบที่ทำงานประสานสอดคล้องกัน การกระทำต่อส่วนหนึ่งส่วนใดย่อมมีผลกระทบต่อส่วนอื่นอย่างเป็นลูกโซ่ มนุษย์ควรมองไปให้ไกลยังอนาคตในการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์และสิ่งมีชีวิตรุ่นต่อไป

2. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (sustainable environment) เป้าหมายของความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม แบ่งได้ 2 ส่วนคือ โลกจะต้องมีทรัพยากรธรรมชาติที่แปรรูปเป็นพลังงานได้ และการพัฒนาใดๆ จะต้องไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity)

4. เศรษฐกิจยั่งยืน (sustainable economic) การเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ตัวชี้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ การเพิ่มขึ้นของสินค้าและบริการและรายได้ประชาชาติ การพัฒนาให้ได้ผลอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องเปลี่ยนมุมมองทางเศรษฐกิจใหม่ โดยพิจารณาการเติบโตทางเศรษฐกิจที่การมีอยู่ใน Stock ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า ประเทศใดมีทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้นมากเท่าใดในแต่ละปี ย่อมหมายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นเท่านั้น

หมู่บ้านต้นแบบตัวอย่างเพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดย

กระทรวงมหาดไทย (กระทรวงมหาดไทย: 2540)

กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดนโยบายด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำรัส

“เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศใช้ในการแก้ไขปัญหาความ

ยากจนให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายให้เกิดการขยายผลการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในทุกหมู่บ้านทั่วประเทศในปี 2551 ด้วยการกำหนดเป้าหมายรายปีในปี 2549 จำนวน 5,000 หมู่บ้าน ปี 2550 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนหมู่บ้าน และปี 2551 จำนวนร้อยละ 100 ของจำนวนหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนดให้มีการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย จังหวัดละ 1 หมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนและขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นั้น

กระทรวงมหาดไทยโดยคณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงมหาดไทย ได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่างดังกล่าวด้วยการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม โดยกำหนดลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงในหมู่บ้านตามหลักปรัชญาดังกล่าวใน 6 ด้าน ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดำรงชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการเอื้ออาทร ด้วยการมอบให้ทุกจังหวัดคัดเลือกในเบื้องต้นจำนวนจังหวัดละ 1 – 2 หมู่บ้านแล้วตรวจสอบซ้ำให้เหลือเพียงจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน รวม 75 หมู่บ้าน โดยแยกเป็นรายภาค ดังนี้

หมู่บ้านตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้เป็นประชากรเป้าหมาย ด้วยการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม โดยกำหนดลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงในหมู่บ้านตามหลักปรัชญาดังกล่าวใน 6 ด้าน ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดำรงชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการเอื้ออาทร ด้วยการมอบให้ทุกจังหวัดคัดเลือกในเบื้องต้นจำนวนจังหวัดละ 1 – 2 หมู่บ้านแล้วตรวจสอบซ้ำให้เหลือเพียงจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน รวม 75 หมู่บ้าน โดยแยกเป็นรายภาค ดังนี้

ภาคเหนือ จำนวน 17 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านหนองกระทุ่ม	หมู่ 7	ตำบลหัวถนน	อำเภอคลองขลุง	จังหวัดกำแพงเพชร
2. บ้านชวา	หมู่ 8	ตำบลสันทรายงาม	อำเภอเทิง	จังหวัดเชียงราย
3. บ้านป่าไผ่	หมู่ 2	ตำบลแม่โป่ง	อำเภอดอยสะเก็ด	จังหวัดเชียงใหม่
4. บ้านพะวอ	หมู่ 1	ตำบลพะวอ	อำเภอแม่สอด	จังหวัดตาก
5. บ้านเวฬุวัน	หมู่ 8	ตำบลวังบ่อ	อำเภอหนองบัว	จังหวัดนครสวรรค์
6. บ้านถืมตอง	หมู่ 1	ตำบลถืมตอง	อำเภอเมืองน่าน	จังหวัดน่าน
7. บ้านด้าเหล่า	หมู่ 2	ตำบลท่าจำปี	อำเภอเมืองพะเยา	จังหวัดพะเยา
8. บ้านสระยายชี	หมู่ 5	ตำบลเนินปอ	อำเภอสามง่าม	จังหวัดพิจิตร

9. บ้านดอนม่วง	หมู่ 10	ตำบลวังทอง	อำเภอวังทอง	จังหวัดพิษณุโลก
10. บ้านภูกู้ไช้	หมู่ 7	ตำบลหินฮาว	อำเภอหล่มเก่า	จังหวัดเพชรบูรณ์
11. บ้านบุญแจ่ม	หมู่ 1	ตำบลน้ำเลา	อำเภอร่องกว้าง	จังหวัดแพร่
12. บ้านทุ่งกงมู	หมู่ 7	ตำบลปางหมู	อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน	จังหวัดแม่ฮ่องสอน
13. บ้านปางมะโอ	หมู่ 8	ตำบลวังเงิน	อำเภอแม่ทะ	จังหวัดลำปาง
14. บ้านทาป่าเปา	หมู่ 6	ตำบลทาปลาตุก	อำเภอแม่ทา	จังหวัดลำพูน
15. บ้านกรงทอง	หมู่ 5	ตำบลคลองกระจง	อำเภอสวรรคโลก	จังหวัดสุโขทัย
16. บ้านดงสระแก้ว	หมู่ 4	ตำบลไผ่ล้อม	อำเภอลับแล	จังหวัดอุตรดิตถ์
17. บ้านผาทั่ง	หมู่ 2	ตำบลห้วยแห้ง	อำเภอบ้านไร่	จังหวัดอุทัยธานี

ภาคกลาง (รวมตะวันออกและตะวันตก) จำนวน 25 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านพุน้ำเปรี้ยว	หมู่ 2	ตำบลท่านแม่แลบ	อำเภอศรีสวัสดิ์	จังหวัดกาญจนบุรี
2. บ้านเสม็ดงาม	หมู่ 10	ตำบลหนองบัว	อำเภอเมืองจันทบุรี	จังหวัดจันทบุรี
3. บ้านหัวลำพู	หมู่ 4	ตำบลคลองเขื่อน	กิ่งอำเภอคลองเขื่อน	จังหวัดฉะเชิงเทรา
4. บ้านอ่างกะพงสี	หมู่ 3	ตำบลเกษตรสุวรรณ	อำเภอบ่อทอง	จังหวัดชลบุรี
5. บ้านวังหัวเรือ	หมู่ 2	ตำบลวังตะเคียน	กิ่งอำเภอหนองมะโมง	จังหวัดชัยนาท
6. บ้านห้วยน้ำขาว	หมู่ 4	ตำบลห้วยน้ำขาว	อำเภอเมืองตราด	จังหวัดตราด
7. บ้านทุ่งกระโปรง	หมู่ 12	ตำบลป่าชะ	อำเภอบ้านนา	จังหวัดนครนายก
8. บ้านดอนขุนวิเศษ	หมู่ 1	ตำบลห้วยหมอนทอง	อำเภอกำแพงแสน	จังหวัดนครปฐม
9. บ้านคลองสอง	หมู่ 4	ตำบลทิววัฒน	อำเภอไทรน้อย	จังหวัดนนทบุรี
10. บ้านศาลาแดงเหนือ	หมู่ 2	ตำบลเชียงรากน้อย	อำเภอสามโคก	จังหวัดปทุมธานี
11. บ้านหนองกลางดง	หมู่ 7	ตำบลศิลาลอย	กิ่งอำเภอสามร้อยยอด	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
12. บ้านหนองขนาก	หมู่ 7	ตำบลดงขี้เหล็ก	อำเภอเมืองปราจีนบุรี	จังหวัดปราจีนบุรี
13. บ้านบัวห้วย	หมู่ 4	ตำบลหลักชัย	อำเภอลาดบัวหลวง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

14. บ้านสามเรือน	หมู่ 4	ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
15. บ้านจำรุง	หมู่ 7	ตำบลเนินหม้อ อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง
16. บ้านสะพานดำ	หมู่ 11	ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี
17. บ้านไผ่แหลม	หมู่ 7	ตำบลท้ายตลาด อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
18. บ้านคลองบางปู	หมู่ 4	ตำบลบางปู อำเภอเมืองสมุทรปราการ
จังหวัดสมุทรปราการ
19. บ้านบางพลับ	หมู่ 4	ตำบลบางพรหม อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
20. บ้านคลองแต	หมู่ 9	ตำบลหลักสาม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
21. บ้านคลองหว่า	หมู่ 4	ตำบลทับพริก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
22. บ้านตอน	หมู่ 6	ตำบลบ้านลำ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
23. บ้านห้วงมะระ	หมู่ 5	ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอค่ายบางระจัน
จังหวัดสิงห์บุรี
24. บ้านสระ	หมู่ 2	ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
25. บ้านยางกลาง	หมู่ 3	ตำบลบัวสีทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 19 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านสิงห์สะอาด	หมู่ 6,13	ตำบลสหสัมพันธ์ อำเภอสหสัมพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. บ้านดงทัง	หมู่ 4	ตำบลคอนนิม อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น
3. บ้านท่านกทอง	หมู่ 22	ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
4. บ้านหนองฮี	หมู่ 1,2,11,12	ตำบลหนองฮี อำเภอปลาปาก
จังหวัดนครพนม
5. บ้านหนองบัว	หมู่ 1	ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
6. บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ	หมู่ 8,15	ตำบลจันคুম อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์
7. บ้านนาฝาย	หมู่ 12	ตำบลหัวเรือ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
8. บ้านภู	หมู่ 1,2	ตำบลบ้านป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
9. บ้านสันติสุข	หมู่ 11	ตำบลนาไผ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
10. บ้านเหล่าหัวภู	หมู่ 3	ตำบลกกกุง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด
11. บ้านเพิ่ม	หมู่ 1	ตำบลบ้านเพิ่ม อำเภอผาขาว จังหวัดเลย
12. บ้านละลมหนองหาร	หมู่ 13	ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

13. บ้านโพธิ์ชัยพัฒนา	หมู่ 20	ตำบลสร้างค้อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร
14. บ้านสี่เหลี่ยม	หมู่ 11	ตำบลโคกยาง อำเภอปรางสาท จังหวัดสุรินทร์
15. บ้านจอมแจ้ง	หมู่ 1	ตำบลสีกาย อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
16. บ้านห้วยเดื่อ	หมู่ 6	ตำบลโนนทัน อำเภอเมืองหนองบัวลำภู
จังหวัดหนองบัวลำภู
17. บ้านนวกู	หมู่ 9	ตำบลสร้างถ่อ้อย อำเภอหัวตะพาน
จังหวัดอำนาจเจริญ
18. บ้านถ่อนนาลับ	หมู่ 1	ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
19. บ้านตำแย	หมู่ 11	ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ
จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคใต้ จำนวน 14 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านไผ่ใน	หมู่ 6	ตำบลพรุดินนา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
2. บ้านถ้ำลอด	หมู่ 4	ตำบลเขาทะเล อำเภอสวี จังหวัดชุมพร
3. บ้านด่าน	หมู่ 5	ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
4. บ้านบางสะพาน	หมู่ 7	ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช
5. บ้านรอดันป่าดู่	หมู่ 7	ตำบลกะลุวอ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส
6. บ้านปียา	หมู่ 3	ตำบลปียามูมั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
7. บ้านตีนเป็ด	หมู่ 2	ตำบลลำกั๊ก อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา
8. บ้านโงกน้ำ	หมู่ 8	ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
9. บ้านดอน	หมู่ 4	ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต
10. บ้านวังไทร	หมู่ 2	ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
11. บ้านวังลุ่ม	หมู่ 4	ตำบลละอุ่นเหนือ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง
12. บ้านป่าออก	หมู่ 1	ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
13. บ้านควนโต๊ะเหลง	หมู่ 4	ตำบลควนโตน อำเภอควนโตน จังหวัดสตูล
14. บ้านคลองยวน	หมู่ 8	ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หมู่บ้านตัวอย่างที่ได้รับรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย

1.1 ชุมชนหมู่บ้านต้นแบบตัวอย่างที่ได้รับการคัดกรองให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ดีเด่น พ.ศ. 2549 จำนวน 12 หมู่บ้าน ใน 9 จังหวัด ได้แก่

1. หมู่บ้านมณฑล จังหวัดตราด

2. หมู่บ้านหัวเมือง จังหวัดยโสธร
3. หมู่บ้านโยนก จังหวัดเชียงใหม่
4. หมู่บ้านนาโพธิ์ จังหวัดขอนแก่น
5. หมู่บ้านว่าตะกู่ จังหวัดพิจิตร
6. หมู่บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง
7. หมู่บ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี
8. หมู่บ้านดอนขุนวิเศษ จังหวัดนครปฐม
9. หมู่บ้านแดง จังหวัดขอนแก่น
10. หมู่บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง
11. หมู่บ้านดอนทอง จังหวัดนครปฐม
12. หมู่บ้านถ้ำสนุก จังหวัดชุมพร

ผลงานการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ประจำปี 2551